

SINGAPUR Sončni disk
v temenu,
kristali časa krušijo obraz...

Ožarjeni od drgetanja škrig
blaznijo galebi.
Slast mesa kaplja
v broneni molk daljav...

In ko me več ni,
žge jezik pesek novih podob.

Ej, škatlica vžigalic
v zapestju morskega toka.

V pljučih moje ljube Singapur.

Dimitrij
Rupel

Totem

Ko je v Ljubljano dopotoval Gunnar Kristoferson, je bilo vse mirno in navadno. Zimski dan je umazanija, ki so jo bruhali dimniki moščanskih tovarn, pritisnil k tlom, jo zmešal z meglo in oblaki sape, ki so jih spuščali Ljubljančani, ko so hiteli po pločnikih ali stali pred se-

mafori... in z izpuhi avtomobilov, ki so brzeli po ljubljanskih ulicah ali čakali v križiščih. Bila je torej gosta izparina, pravzaprav že kar razpršena umazanija, ki je Kristofersona za trenutek pripravila na misel, da gre za kak bojni strup. Potem je seveda opazil, da se ljudje vedejo povsem neprizadeto in da so takšnega ozračja vajeni že od prej. Napotil se je torej z avtobusne postaje, kamor ga je bil pripeljal Jatov avtobus, proti hotelu

Union. Prtljago je pustil v garderobi, ker se je do svojega bivališča hotel sprehoditi: imel je pravilo, da takšen stik z novim krajem nudi veledragocene znanstvene podatke. Stopil je torej navzdol po Miklošičevi ulici.

Povedati bi seveda moral, da je bil Gunnar Kristoferson znamenit švedski antropolog, ki je bil kljub svojemu levičarskemu prepričanju član Švedske akademije znanosti. Kot se ve, so tam večidel sami neumni in versko blazni starci: celo Švedi so se čudili, da je bil med njimi še ne petdeset let stari Kristoferson. Razlog za njegov visoki položaj je bil v njegovi naravnost strahoviti slavi. Kako je prišel do te slave? Kristoferson je bil še pred desetimi leti dokaj neznan profesor v Upsali, potem pa bi neko poletje moral njegov starejši, 89 let star kolega Sven Senilson odpotovati v Chicago na svetovni kongres antropologov. Tri dni pred odhodom je Senilson dobil ošpice in ni bilo upanja, da bi pravočasno ozdravel. Ker so Švedi silno ponosen in ambiciozen narod, si niso mogli dovoliti, da bi čikaški kongres minil brez njihovega predstavnika. Senilson je torej ves vročičen in pikčast od zavratne bolezni telefoniral svojemu mlademu kolegu Kristofersonu, naj ga zastopa na ameriškem antropološkem kongresu. Ker pa — kot je po svetu to navada — Senilson do tega trenutka še ni bil napisal referata (ki naj bi z enim zamahom pospravil Malinowskega in Radcliffa-Browna ter jima dokazal, da sta podeželska kramarja na področju antropologije), je prosil, naj referat napiše Kristoferson, v njem pa naj po možnosti razkrije svetovno pomoto glede Malinowskega in Radcliffa-Browna. Kristofersonova sreča je bila v tem, ker ni bil prepričan, da sta Malinowski in Radcliff-Brown slabomna amaterja, pač pa je bil prepričan, da je to Sven Senilson. No, bistvo je bilo v tem, da je bil Sven Senilson strašen alkoholik. Toda to tisti hip še ni bilo odločilno, pač pa pozneje. Gunnar Kristoferson je torej napisal referat in odpotoval v Chicago. Ker ga tisti čas niso bogve kaj zanimali teoretični antropološki problemi, referat ni bil napisan na temo, ki jo je svetoval Senilson, pač pa na temo alkoholizma med švedskimi delavci v tovarni Volvo. Kristoferson je bil namreč tisti čas poročen s kronično pijanko, ki je bila sekretarka v tovarni Volvo in je odlično poznala razmere med tamkajšnjim delavskim razredom. Ženina navezanost na pijačo je šla Kristofersonu tako na živce, da se je odločil, da bo prišel do dna alkoholizmu na Švedskem. Ker pa je bil po značaju in poklicu pravi antropolog, je menil, da alkoholizmu ni mogoče priti do dna drugače kot z raziskovanjem starih švedskih običajev. Vsebina njegovega referata je bila približno takšnale:

Izvor švedskega alkoholizma je v časih Vikingov oz. dinastije Ynglingarja Upsalskega. Kot je znano, so bili Vikingi divji in razboriti, ni pa splošno znano, da so bili alergični na vsako obliko elegance in finoče. Ta alergičnost je šla tako daleč, da je neko pleme, ki ga je vodil neki Hjalmar, vpeljalo zelo ostre sankcije zoper sleherno obliko plemenitosti in elegance. Tako so bile v tem plemenu prepovedane vse vljudne in pristrčne besede, prepovedana je bila duhovitost in fantazija, prepovedana so bila tudi vsa kolikor toliko zanimiva in inteligentna orožja, kot npr. bodalo, vrvice za davljenje in lok s puščico. Dovoljena je bila le raba kola, kija in mesarice.

Vikingi so tedaj pustošili po Evropi brez rahločutnosti in humorja, posebno pa se je v tem odlikovalo Hjalmarjevo pleme, ki je pustošilo, klalo in ropalo z nenavadno topostjo. Če se je znašlo pred vrati kakega mesteca, je pripravilo številne ovne in kole in se zakadilo vanje. Napad je moral uspeti v naletu. Vrata so morala popustiti v prvem sunku. Trupla so morala ležati kot trske ali mrtve ribe. Ljudem sovražnih ljudstev so morali posekati glave brez razmišljanja. Ženske je bilo treba posiliti brez premišljanja in brez izbiranja, stare, mlade, majhne, velike. Nato so zgrabili za kole in pomlatili, kar se je pomlatiti dalo. Zoper Hjalmarjevo pleme je bilo samo eno zdravilo: še večja grobost in topoumnost, tega pa ni bilo za vsakim voglom. Potem se je zgodil zgodovinski premik: Hjalmar se je zaljubil v neko rusko princeso. Dvorjenje je bilo na moč enosmiselno in možato v vikinškem pomenu besede. Prva stvar, ki jo je hotel storiti ubogi Hjalmar, je bilo posilstvo omenjene princese. Ko se je ravno pripravil, da bi opravil to dejanje običajne vikinške ljubezni, je rusko princeso pograbil smeh. Začela se je smejati s tistim drobnim ruskim prinčevskim smehom, ki spominja na šelestenje surove svile. Hjalmar se je ustavil in namrščil. Hotel je vedeti, kaj je v tem, kar počne, smešnega. Ruska princesa mu je razložila, da je kmetavz in da ne verjame, da je zares vodja vikinškega plemena. Potem je Hjalmar poruval vse drevje na princesinem vrtu. Ko je izruval zadnje drevo, kar naj bi bil dokaz njegove izjemnosti in voditeljske nadmoči, se je spet pripravil, da bi posilil ubogo rusko princeso, ta pa je znova planila v smeh. Tokrat je bilo slišati kot trganje in paranje svile. To je šlo Hjalmarju na živce in je hotel princeso pokončati s kijem po glavi. Tisti hip pa tega že ni mogel več storiti, kajti ves dogodek je v njegovih možganih povzročil čuden zasuk.

— Daj no, je rekla princesa, — ne bodi otročji, s takšnole politiko lahko uspevaš še nekaj let, potem te bo pa ubil kak Viking, ki je še bolj nor od tebe. Noben pravi vladar ne počne takšnih neumnosti. Vladar mora biti zvit. Sediva raje malo v moj salon in poklepetajva, kaj je novega pri Gotih in Vizigotih, pri carju v Carigradu pa te reči. Moji služabniki te bodo očedili in pomazilili, spijeva na zdravje kozarček ali dva, potem se pa, če ti bo še do tega, elegantno zaljubiva, kot se spodobi za aristokrate. To se je tudi zgodilo. Princesa je v nekaj dneh obrusila Hjalmarja, da je postal dekadenten plemič. Nenadoma je ugotovil, da je prijetneje vstajati pri belem dnevu, valjati se po mehkih rjuhah in piti ruski šampanjec kot drveti v razna obzidja s težkimi ovni in pobijati sovražnike z okornimi kiji. Seveda je prišlo do težav s Hjalmarjevimi možmi, ki so čakali, da jih Hjalmar sproži za novo pobijanje in naskakovanje upornih ljudi in predmetov. Hjalmar je torej šel na balkon princesine palače in ukazal svojim vojščakom naslednje: »Sinoči sem imel dolg in izčrpen pogovor z bogovoma Odinom in Thorom. Rekla sta mi, da sta nezadovoljna z vašimi navadami in da vaše ravnanje razodeva šibko vero v njuno božjo modrost. Rekla sta mi, da vam moram naložiti pokoro v obliki vztrajne molitve. Zraven pa sta mi izročila poseben napoj, ki naj vam pomaga najti pravo resnico. Popijte ga in čakajte, da pride najvišje razodetje!« Vrgel jim je sod žganja in vojščaki

so si ga natočili v rogove, sam pa je legel nazaj v princesino posteljo. Čez nekaj ur so vojščaki mirno spali ali pa si brundali nekatere nerazumljive vikinške besede, kot npr. »Ojej, kaj bo zdej«. Pijančevanje je Vikingom s trajanjem Hjalmarjeve romance prešlo v navado in nekdanji brutalni vojščaki so postali miroljubni alkoholiki, ki so klekali po ulicah pred princesino palačo. Le od časa do časa so še pomislili na to, kako bi komu iztaknili oko ali razbili glavo, kako bi tresnili z orjaškim kijem po vratih revne kmečke bajte. Začeli so si izmišljati legende o svojem junaštvu, ki ga ni bilo več.

Švedi, je rekel Gunnar Kristoferson, so alkoholiki od tistega trenutka, ko jim ni več dovoljeno, da bi pustošili in treskali po svetu. Postali so rafinirani diplomati in dekadentni plemiči, niso pa smeli uporabljati grobe sile. Delavci v tovarni Volvo izdelujejo elegantne avtomobile, ne smejo pa se v njih poditi po deželi in se zaletavati v hiše in ljudi. Zato pijejo žganje. Edino še takrat, ko so pijani, sedejo za volan in povzročajo prometne nesreče, kar pa jim sodobni Hjalmar skuša preprečiti na vse načine. Zato pijejo še dvakrat bolj.

Kristofersonov antropološki referat so Američani sprejeli z velikim navdušenjem, kar je med drugim pripisati naključju. Američani imajo namreč to navado, da goste iz tujine počastijo s posebno pozornostjo in častnim mestom na govorniški tribuni. Ker so pričakovali, da bo iz Švedske prišel slavni antropolog Sven Senilson, ki povrh misli o ameriški antropologiji vse najslabše, niso mogli drugače, kot da so predvideli, da bo švedski delegat nastopil kot prvi govornik plenarnega zasedanja. Ta čast je bila sicer namenjena le kakšnim štirim ali petim govornikom, ostali pa so se kasneje morali razkropiti po majhnih sobah in komisijah, kjer jih nihče ni poslušal in spoštoval. Kot je to po vsem svetu navada, tudi tisk in televizija poročata le o uvodnih referatih, ker se novinarjem ne ljubi hoditi po majhnih sobah in komisijah, kjer govorijo učene in nezanimive reči. Tako je Gunnar Kristoferson nastopil tik za predsednikom ZDA Lyndonom Johnsonom, ki je kongres pozdravil v imenu ameriške vlade in ljudstva. Naslednji dan se je po časopisih pojavil velikanski naslov: JOHNSON IN KRISTOFERSON V CHICAGU. Nekateri neresni časopisi pa so celo napisali: ZELENA LUČ ZA MAFIJO: KRISTOFERSON POSVARIL JOHNSONA PRED NARAŠČAJOČIM ALKOHOLIZMOM. Skratka, o Kristofersonu je govorila cela Amerika in Johnny Carson ga je povabil na svoj televizijski show, kjer ga je spraševal, ali misli, da bi bilo treba uvesti prohibicijo in odstaviti Johnsona. Kristoferson, ki ni znal dobro angleško, je odgovoril: Yes! To je Kristofersonu odprlo vrata na vse ameriške univerze, kjer so ga po rokah nosili razni novolevičarji, in v vse klube ozdravljenih alkoholikov, kjer so ga imenovali (v duhu ameriške tragedije slabega poznavanja evropske zgodovine) »nova Devica Orleanska«, »trpeči princ Hamlet« in »neustrašni Robespierre«. Častne doktorate so mu nato podelile univerze Iowa, Nebraska in Texas, tisk pa je v en glas zapisal, da mu je treba podeliti Nobelovo nagrado za mir in literaturo obenem.

To je povzročilo strahoten škandal na Švedskem. Najprej je zagrmel Sven Senilson, ki je v ta namen vstal iz bolniške postelje. Na televiziji je izjavil, da se ne strinja s Kristofersonom in da gre za običajno šarlatanstvo ameriškega tipa. To bi moralo v običajnih razmerah Kristofersona stati ugled in položaj, vendar se je zgodilo ravno obratno. Kristofersona je namreč podprla celotna švedska televizija, kar pa ni bila njegova zasluga, temveč maščevanje novinarjev, ki so ob vstopu Senilsona v televizijski studio vsi po vrsti dobili ošpice. Tako se je torej ob vrnitvi iz ZDA Kristoferson pojavil na televiziji brez nasprotnika, ki mu niso dovolili vstopa v studio. Kristoferson je povedal nekaj globokih stavkov, nato pa je razkril »temačne motive za jezo gospoda Senilsona«, češ da je on sam žrtev alkohola, »tega prekletstva švedskega ljudstva«. Švedski novinarji, ki so bili večidel tudi pijanci, bi mu to izjavo morda zamerili, če jih ne bi — česar se je naučil v kratkem bivanju v ZDA — po končanem intervjuju vse skupaj povabil na kozarček v televizijskem buffetu. Tako je Kristoferson zmagal tudi v švedskih javnih občilih. Zdaj se je začela težava s komisijo za Nobelovo nagrado, ki sicer veliko da na mnenje žurnalistov, vendar tudi ni neobčutljiva za različne strokovne pripombe. No, v njenih odločitvah igra veliko vlogo tudi ameriški kapital, ki je zdaj preprosto vzljubil Kristofersona, ker je računal, da bo na ta račun prodal bistveno več COCA-COLE in avtomobilov. Zadeva pa je prišla na uho švedskemu kralju, ki je bil nekako v sorodu s profesorjem Senilsonom, in ki je poslal komisiji velikansko pismo s kraljevskim pečatom, da gre za obrambo časti in vrednot švedskega naroda. Komisija bi o tem še kaj premišljevala, ko ne bi Kristofersonov primer dobil mednarodnih razsežnosti in ko ne bi grozila nevarnost, da bo prišel pred sam varnostni svet OZN. Vmešal se je namreč tudi predsednik ZDA Johnson, ki ni bil zadovoljen s publiciteto v chicaškem tisku in je bil v sporu s kapitalisti, ki proizvajajo coca-colo in avtomobile. Tedaj je Kristoferson dobil veličastno idejo, ki jo je mogoče dobiti samo v velikih zgodovinskih trenutkih: iz svoje teorije je izvedel genialni sklep, da je treba začeti proizvodnjo takšnih avtomobilov, s katerimi se je mogoče brez škode zaletavati in ki bi spominjali na vikinške ovne in kije in mesarice obenem. Če bi se Švedsi lahko vozili s takšnimi avtomobili, s katerimi bi lahko življali svojo agresivnost, bi nehali pijačevati. To idejo je takoj pograbila tovarna Volvo in je izdelala za svoja vozila velikanske, debele in močne odbijače, s katerimi se da brez škode zaleteti do hitrosti 10 km na uro.

S tem je primer Kristoferson dobil svoj epilog. Predsednik Johnson je zabil ameriške kapitaliste na ta način, da jim je ukazal, da morajo v skladu s teorijo njihovega prijatelja Kristofersona odslej izdelovati avtomobile z velikanskimi in debelimi odbijači; švedska akademija znanosti pa je sklenila za ta izum Kristofersonu podeliti članstvo v svojih vrstah. Nobelove nagrade mu niso dali, ker je bil ameriški kapital jezen na Kristofersona, zaradi katerega so se morali spustiti v blazne stroške, vendar je bil volk sit in koza cela. Kristoferson je namreč poleg vsega postal bajno bogat, ker je pravočasno patentiral svojo idejo o odbijačih.

Toliko o Kristofersonovi biografiji. Zdaj pa je treba pojasniti še to, kako je Kristoferson zašel na Slovensko. Ko se je začel resneje ukvarjati z antropologijo in z vprašanjem alkoholizma (ki je na Švedskem cvetel še naprej), je naletel na neki podatek o Martinu Krpanu, ki je bil menda znan po tem, da je rešil avstrijsko cesarstvo pred Brdavsom z mesarico in kijem. To ga je navedlo na globlji študij slovenske zgodovine, kjer je odkril tudi podatek o tem, da na Slovenskem uničijo na leto dokaj velike količine alkohola. Ker ni bil poseben računar, je naredil neko napako z decimalno vejico in na svoje velikansko navdušenje odkril, da Slovenci popijejo desetkrat več alkohola kot Švedi. To je povsem preusmerilo njegovo kariero. Ločil se je od svoje švedske žene, ki je zaradi močve kariere pila še huje kot prej in ga nekoč celo zamenjala za belo miško, ki jo je hotela vreči skozi okno petinštirideset nadstropij visokega nebotičnika (na srečo sta zakonca Kristoferson stanovala v drugem nadstropju). To je bil tudi glavni argument za ločitev: Kristoferson je namreč prikrojil podatek tako, da je bilo mogoče sklepati, da je bil pahnjen iz petinštiridesetega nadstropja, pa so njegovi zahtevi takoj ugodili. Kristoferson se je tedaj ločil, poročil pa se je s Slovenko Jožico Trontelj, ki je sicer nastopala v neki avantgardni baletni skupini in bila poročena z nekim švedskim homoseksualcem, ker sicer ne bi mogla dobiti delovnega dovoljenja. Ločila se je torej od svojega homoseksualca (za ločitev je navedla priročni razlog, da se mož zanima samo za dečke, kar je bila čista resnica) in se poročila s slavnim Kristofersonom. Ta pa je od nje hotel predvsem to, da ga nauči slovenskega jezika, ker je nameraval odpotovati na Slovensko in podrobneje preučiti slovensko kulturo — kulturo, kot to besedo razumejo antropologi. Kadar antropologi rečejo kultura, tedaj menijo, da gre za značilnosti kakšnega primitivnega ljudstva ali plemena.

Gunnar Kristoferson je torej korakal po Miklošičevi ulici in si z zanimanjem opazoval predstavnike ljudstva, ki so tako usodno določili njegovo življenjsko in strokovno kariero. Zdeli so se mu naravnost presenetljivo mirni in neobčutljivi, ko se je nenadoma vanj obregnil Valentin Ambrožič, ki je ravnokar odhajal iz Ljubljane v Drugo Stanje. Valentin Ambrožič je bil rahločuten in nadvse slaven slovenski pisatelj, ki pa se je naveličal preprirov z drugimi tudi nadvse rahločutnimi in slavnimi slovenskimi pisatelji. Valentin Ambrožič se je torej obregnil ob Kristofersona, kar je storil nalašč in namenoma, ne da bi bil seveda osebno ali kakorkoli podrobneje poznal švedskega antropologa.

— Torej, je rekel Valentin, — bežite iz tega mesta, če imate kaj pameti. Na obrazu vam vidim, da nimate nikakršnih izkušenj s Slovenci.

— Pač, je rekel veselo Kristoferson, — jaz Slovence preučujem.

— Niste normalni, je rekel zagreto Ambrožič, — bežite, dokler vam ne bo žal, Slovenci so ljudožerci. Ta izjava je Kristofersona vidno vznemirila, pa ne da bi se tega zbal, ampak se je razveselil: dragocen podatek za njegovo raziskavo!

— Ravnokar sem bil priča hladnokrvnega umora v novem zimskem bazenu v Tivoliju. Vas zanima?

Čez pet minut sta Ambrožič in Kristoferson že sedela v kolodvorski restavraciji in pila vsak svojo slivovko.

— Takole je bilo, je pripovedoval Ambrožič in se ozrl okrog sebe, če mu mogoče kdo ne prisluškuje — bili smo pri glavnem bazenu: Kostja (to je Konstantin Komelj, ki nastopi kasneje), Magda Sikorski in neki trije tipi, ki jih nihče od nas ni poznal. Kostja jim je rekel samo to, da imajo mogoče mišice, da pa so brez možganov. In potem ga je prvi začel malo suvati in krcati. Ničesar ni govoril, ker je bil za to preneumen. Jaz sem rekel, naj da mir in da je Kostja slovenski pisatelj:

— Pissaaatelj!!! je brez razumevanja ponovil tisti velikanski tip. Potem je stopil zraven še tisti drugi, ki je imel na roki vtetovirano sidro, na prsih pa prebodeno srce. — V vodo s pisateljem, je rekel. — Ali ti je konj v glavo prdnil, je rekel nato tretji in se približal Kostji, kot da se hoče pretepati. Magda Sikorski je rekla, da jih Kostja ne bi smel dražiti, in naj se jim opraviči. Potem je Kostja vstal in sunil prvega v vodo, da je poškopilo daleč naokrog. Tedaj sta ga prijela druga dva. Ljudje okrog, ki so bili večidel penzionisti . . . no, bila je še neka skupina otrok, ki so imeli šolsko telovadbo . . . so samo mrmrali in se niso hoteli mešati. Onadva sta nato zamahnila z ubogim Kostjo, kot da je kakšna lesena klada, in ga vrgla v sredino bazena. Nato sta skočila kot panter in zaplavala za njim. Zvlekla sta ga v nekakšen stranski rokav bazena in mu stopila na rame. Ko so se nehali prikazovati mehurčki, sta ga spustila in mirno zaplavala k stopnicam, vsa oblita sta se bleščala nad vodo, in šla v oblačilnico. Vse je bilo končano v trenutku. Jaz sem potem zbežal ven. Dosti imam vsega. Zdaj pogledam, kdaj gre moj vlak v Drugo Stanje.

— Videti bi morali, kako sta stopila nanj in ga držala pod vodo, je nadaljeval po dolgem požirku. — In nihče se ni zmenil za to, kar se dogaja. V kolodvorski restavraciji je bilo vse zakajeno in polito. Po tleh so se poznale stopinje najrazličnejših vzorcev, le da se je blato v vzorcih s časom prelilo v nerazločne luže. Nekateri rdečelični možici so od časa do časa odšli na stranišče, nato pa so spet stali ali sedeli in zmerjali natakariče in blagajničarko.

— Jaz s tem nočem imeti več nobenega opravka. S tem sranjem tukaj.

— Rad bi spoznal tega vašega prijatelja Kostjo, je rekel Kristoferson.

— Kaj vem, kje je, je rekel Valentin, — najbrž tiči kje s tisto Magdo Sikorski, ki mu kuha čaj in ga zmerja, da ni pravi možki. Ne prenesem je. Zvečer bo spet v Mesingu, samo tokrat mene ne bo zraven, jaz odhajam.

Ambrožič je odšel na peron, Kristoferson pa se je znova odpravil proti hotelu Union. Delal se je mrak in Ljubljanci so hodili od trgovine do trgovine in avtomobili so spet zatrpali Miklošičevo ulico. Bliskali so si z lučmi in trobili kot obsedeni. Kristoferson je šel k recepciji in črnolasec v uniformi z zlatimi našitki je izpolnil prijavo. V rubriko, kjer je pisalo POKLIC, je naredil čačko, ki bi lahko pomenila »torpedo« ali »režiser«.

Valentin Ambrožič se je torej povzpел v zeleni vagon in nekemu neodločnemu sopotniku, ki se je oziral po navedbi potovalne smeri in ga vpra-

šal, kam potuje, odločno odgovoril: — Vem! — Kot panterji! je rekel nato samemu sebi, — Kot navadni ocfani, nevzgojeni panterji!

Kostja se je vrnil domov pozneje kot navadno. Bila je že trda tema. Vračal se je k svojemu romanu o docentu Vasji. Soseđa gospa Havličkova ga je spoštljivo pozdravila in kot vedno vprašala:

— Spet kaj pišemo, kaj, gospod Komelj?

Kostja, ki mu ni bilo do razpravljanja z njo, je nerodno odgovoril:

— Kaj se hoče.

Nato je zaprl vrata za njenimi nadaljnjimi vprašanji in si sezul čevlje. Smrkal je. Stanovanje je bilo prazno. Nekoliko hladno, zunaj zvezde. Blato. Dimniki. V sobi je priključil električno peč in si nataknil debele volnene nogavice.

Bilo mu je dokončno jasno, da je njegovo življenje določeno z Magdo Sikorski. Magda Sikorski je prepričljivo lepa ženska, čeprav se okrog nje suče cela vojska kavalirjev. Čeprav morda ta hip večerja ali celo spi z drugim.

Spet se je naslonil na zaokroženi, bleščeči se črni les, ki je obdajal stol kot udobnejši pas, roka mu je zdrsnila z rokopisa, ki ga je hotel že davno oddati, pa je kar naprej nekaj popravljal po njem. Napaka pri napaki. Tega nikoli ne dokonča. Najbolje vse skupaj pustiti pri miru in oddati, kakršno je. Pogled mu zavije na svetlobni napis na vrhu stolpnice, ki ni takšna kot druge stolpnice, temveč se nad tistim delom, ki je podoben stolpnici, dviga nepravilen črnkast nadzidek, ki po straneh že zeleni, kar pomeni, da je iz bakra. Na tem nadzidku, ki spominja na modernističen dimnik velikanskega parnika, se kar naprej menjavajo črke in številke, med drugim kažejo tudi bolj ali manj točen čas.

Spomni se, da bi lahko napisal prizor, kako se vozi s tem nebotičnikom po mestu. Kako ruši in maliči vse pod sabo. Ob vznožju nebotičnika se prikažejo tisti trije tipi iz bazena. Kostja pritisne na plin in nebotičnik pregazi trojico. Nato vidi, da bo vsak hip povozil Magdo Sikorski. Magda Sikorski kleči pred njegovim nebotičnikom in mu kliče, naj ji odpusti, da ga bo vedno ljubila. In Kostja velikanskega parnika ne more več ustaviti. Ko jo povozi do polovice, se končno ustavi. Samo še gornji del Magde Sikorski gleda izpod nebotičnika. — A misliš, da te bom prevažal na invalidskem vozičku, ji reče in zapelje čeznjo.

Popravljanje se mu je priskutilo. Spomnil se je svojega prijatelja Žargija, ki je potem, ko je končal 600 strani dolg roman o Ivanu Cankarju, treščil s pestjo ob mizo in rekel: — Črke se mi gnusijo, hočem telesa! Potem je Žargi baje zapeljal neko šolarko in se mu je to dejanje tako uprlo, da je sredi noči pobobnal na Kostjina vrata in ga vprašal, kaj naj naredi s sabo. — Žargi! si je rekel Kostja. — Žargi je poučen primer.

— Veš kaj, je rekel Kostja Žargiju, — izbral si napačno sredstvo. Cilj je pravi, sredstvo je slabo. — Aha, je rekel Žargi in odhitel v noč. Takrat si je poiskal neko natararico in ji napravil otroka. Nekaj mesecev je hodil po Ljubljani in govoril prijateljem:

— Telo, telo, otroci, ljubezen, to je nekaj. Potem se mu je tudi ta zgodba uprla. Začel je govoriti po mestu, da je pravi oče tistega natakaričnega otroka Kostja. — Za to svinjarijo se mi bo še opravičil, je razmišljal Kostja, ko je pozvonilo. Bila je znana ljubljanska igralka Milena Potočnik. Šla je noter, ne da bi jo Kostja posebej določno povabil, in zahtevala čebulo. — Veliko čebulo, je rekla. — Kadar sem žalostna, moram dobiti veliko čebule. Plašč je vrgla čez Kostjin pisalni stroj in se udobno namestila v naslanjaču, s katerega je prej pometala kakšnih dvajset Kostjevih knjig, ki so bile odprte na straneh, kjer jih je Kostja ravno nehal brati. To bi Kostjo, če bi to videl tisti trenutek, spravilo v grobost do obiskovalke, vendar je takrat brskal za čebulo, ko pa je ob povratku videl razmetane knjige, se ni mogel odzvati z ničemer drugim kot z obupan in trpečim obrazom, še posebno zato, ker ni našel niti čebulice. — Ni, je rekel.

— Vedela sem, je rekla Milena Potočnik in postala vsak trenutek bolj vidno žalostna. — Povej mi kaj o svojem življenju, mogoče me spraviš na toplejše ideje.

Kostja je bil sicer pisatelj, ni pa bil najboljši pripovedovalec zgodb, kar je tiste, ki niso globlje poznali zakonitosti pisateljske duše, vedno spravilo v veliko začudenje. Torej je Milena Potočnik povedala zgodbo o docentu Vasji, ki je bila hkrati zgodba njegovega romana. Prav gotovo je bila ta zgodba njegovega življenja, zato njegova pripoved vendar ni bila daleč od avtentičnosti, ki jo je zahtevala obiskovalka, da bi prišla do toplejših misli.

Naj tu stvar nekoliko preskočimo, ker se bomo s Kostjevim romanom še podrobneje ukvarjali v naslednjih poglavjih: povemo le, kar je Kostja povedal Mileni Potočnik, v grobih obrisih. Takole je pripovedoval: — Že veš, da so me ugrabili? Zadnjič grem v službo kot vsako jutro. Pozdravim vratarja in vse kot ponavadi. Pritisnem na gumb za dvigalo. Peljem se gor, ko se lift v drugem nadstropju ustavi in v dvigalo vstopi moški v karirasti obleki. Pritisne na gumb za klet in skupaj se peljeva v klet. Tam mi natakne obvezo čez oči in me zveže. Potem me pograbi še neke druge roke in me pahnejo v neki avtomobil. Potem se peljemo, najbrž po gorenjski cesti proti Bledu. Sklepal sem po šumih. Potem mi dajo nekaj piti in sem postal čisto drogiran. Sedel sem med dvema puncama, ki sta me začeli ščipati in grabiti. Potem se je avto ustavil in šli smo v smrekov gozd. Potem je bila ena od njiju nenadoma slečena in je začela slačiti tudi mene.

— Oh, ko bi me kdo ugrabil, je rekla Milena Potočnik na to.

— Bil sem še vedno zvezan in slep, je rekel Kostja.

— Pa ti niso zvezali tudi tiste . . . reči?

— Nee, je zardel Kostja, ki mu ta ideja ni bila prišla na misel. Potem se mu je Milena Potočnik vrgla okrog vratu. — Želim si te, je zašepetala in prevrnila nekaj knjig.

— Pojdiva v Mesing, je rekel Kostja, — tam imajo čebulo, veliko čebule.

— Hočem tebe, je rekla Milena Potočnik. — Tukaj na knjigah, je zahtevala potem, ko se je Kostja že skoraj vdal. — Jaz, veš . . . je rekel. — Ljubiš Magdo Sikorski? Ljubi jo torej! Potem si Kostja ni upal ničesar pri-

pomniti, ampak je sopol in krilil, kot se to pač počne v takšnih primerih. — Me ljubiš, je rekla potno in vroče. — Ljubim te, je rekel Kostja.

V Mesing sta prispela okrog devetih. Tam je Kostjo že čakal Gunnar Kristoferson, ki je medtem spoznal kopico zanimivih ljubljanskih osebnosti.

Mileni Potočnik so se tisto popoldne dogajale mračne reči.

S svojim trobentačem Luko Sfiligojem je bila zmenjena ob treh pred kinom Komuna. Ker je zmanjkalo vstopnic, sta odšla po Titovi proti postaji za Šiško, kjer je imel Luka Sfiligoj garsonjero v novem montažnem bloku, ki je pripadal naselju, z imenom Soseska VI. Bil je mrz in Milena je hotela stopiti nekoliko hitreje, kot je ugajalo Luki.

— Greva pa k tebi, je rekla ona.

— Lahko greva v kino Šiška, je rekel Luka,

— Ne mara m kavbojk, je rekla ona, — sploh pa greva lahko k tebi in mi boš zaigral tisti solo.

Luka Sfiligoj se je nasmehnil, vendar se mu volja na splošno ni poboljšala. » Tisti solo je bil iz nekega Mozartovega koncerta, s katerim je nastopil na neki radijski prireditvi, na kateri je Milena recitirala Borovo Srečanje. Ko sta se takrat srečala v garderobi, je Milena zažvižgala fi-ju-fi-fi-fa-fa, Luka pa ji je nazaj mračno rekel: »položil na vresje sem tvojo razbito lobanjo«. Potem sta šla na kavo in še en vinjak in še en vinjak. Potem je Luka zлил vinjak v pivo in je še vedno delal videz treznega človeka. Mileni so tisti rezki in kot bodala gladki toni še vedno pozvanjali v ušesih, ko mu je položila dlan v dlan in mu priznala, da še nikoli ni slišala koga, ki bi tako lepo igral trobento, on pa je dobil rdeče oči in ji rekel, da se je prejšnji dan ločil od žene.

Luka se je ustavil pred Iskrino trgovino in si ogledoval razstavljeni orodja.

— Kaj gledaš? je rekla Milena in se ustavila kakšen meter in pol od šipe, s pogledom usmerjena v zamrznjene Kamniške planine, dlani je skrila v rokave in vrat pogreznila v plašč.

— Bom kupil eno kladivo in bom vse zbil, je rekel Luka.

Tisti trenutek je Gunnar Kristoferson komaj pristal na brniškem letališču, Valentin Ambrožič pa je doživljal nekaj, o čemer švedskemu antropologu ni povedal ničesar. Bil je namreč prepričan, da mu nekdo sledi, zato je skočil v avtobus, ki je ravno odpeljeval s postaje pred Ajdovščino v smeri proti Ježici. Pred bivšo visoko šolo za politične vede je izstopil in čakal, če se bo prikazal njegov zasledovalec. Nato je stekel čez travnik in se za poslopjem Centra strokovnih šol napolil proti Žalam, to se pravi do Topniške in Vojkove ceste. Tam je spet sedel na avtobus in se peljal do Resljeve, po kateri je naglo zakoračil do novega rdečega plastičnega otroškega vrta, potem pa proti Miklošičevi, kjer je vstopil v Medex in ves premrl naročil kavo. Potem je še vedno prestrašen, da ga zasledujejo (kombinirane enote milice in vojaške policije s pomočjo gangsterjev), naglo odšel do Ajdovščine, kjer je skupaj z Luko in Mileno sedel v avtobus za smer Šiška. Hotel je kupiti vstopnico za film, nato pa sredi predstave oditi ven in počakati za kakšnim vogalom, da bi videl, če ga kdo zasleduje. Ker je v Mileni

Potočnik, ki ga je pozdravila z zavijanjem oči, s čimer naj bi izzvala Lukovo ljubosumje, prepoznal novega agenta, ki nadzoruje njegova pota, je izstopil pri pivovarni Union in se čez Tivoli vrnil v mesto, kjer je kasneje srečal Kristofersona.

Milena in Luka sta med vožnjo molčala. Dan je postajal jeklen in prižgale so se prve luči. Luka ni vedel, ali so se ravno prižgale ali pa so zaradi slabše vidljivosti izstopile iz temnejšega ozadja. Zdelo se mu je, da se vozi v tujem mestu. Nekje na tujem planetu, ki so ga tuja bitja uredila po vzorcu šišenskega predmestja, da bi spravila Luko v blaznost. Prah, ki je bušnil v avtobus na vsaki postaji, je bil tuj prah (ne tisti poletni prah mivke in podeželske ceste), nihče se z nikomer ni pogovarjal, samo strmeli so v izložbe in čakali na avtobus, ki nikoli ni bil pravi. Puhali so si v dlani ali strmeli v tlak. Luka je razmišljal, da so tudi te nove avtobuse, na katerih piše S, in ki v njih ni sprevodnikov, naredili zato, da bi bilo med ljudmi čimmanj stikov. Tukaj preprosto vržeš žeton in sedeš. Avtobusni šofer pa bi lahko bil zaradi njega kak sorodnik pravega šoferja, ki ima kakšno drugo delo; ali kak tujec iz oddaljenega kontinenta ali planeta, saj mu ni treba spregovoriti niti ene domače besede, ki bi ga izdala, da ni pravi šofer. Lahko bi se celo zgodilo, da bi na neki postaji šofer izstopil in odšel, pa bi kak potnik prevzel krmilo. Odpeljal bi avtobus do svoje hiše, nato pa usodo potnikov prepustil naključju in najrazličnejšim nepripravljenim okoliščinam. Ljudje se sploh ne bi zmenili. Čakali bi ure, preden bi se znašli. Tudi če bi šel šofer na malico, jih ne bi preveč razburilo. Sedeli bi in gledali v strop.

— Potem je rekla, da bo mogoče prišla, je slišal pogovor za sabo, to ga je predramilo. Ljudje še govorijo. In vendar ne govorijo česa takega, kar bi izdajalo kakšne intimnejše vezi med njimi.

— Ne verjamem, da bo prišla, je rekel drug glas, — še nikoli ni prišla, če je rekla, da bo prišla.

— Mogoče pa bo prišla. Koliko pa ima? Pol ure, je rekel prvi glas.

— Baba zmešana, je rekel drugi.

Luka Sfiligoj je bil v temelju različen od Valentina Ambrožiča. Ta je ves čas mislil, da se vsi zanimajo zanj in jim je hotel uiti, medtem ko je Luka verjel, da ni človeka na zemlji, ki bi ga zanimal, ki bi mu bilo do tega, da bi resnično vedel, kaj se godi z njim. Šofer je vozil povsem avtomatično. Vrata je zapiral tako natančno, da se je Luka čudil: saj ni mogel videti, če ni kdo v njih, pa bi ga mirno lahko priprl ali mu jih zaprl pred nosom, ko hoče gor ali dol. Potem si je stvar razložil s tem, da so ljudje avtomati, ki se obnašajo po vnaprej izračunanih vzorcih, ki predvidevajo natanko določen za vstop ali izstop. Čakal je, da bo doživel kakšno starko ali otroka, ki še ne ve za ta vzorec ali je pozabil nanj, pa ni dočakal. Ko si je ogledoval prodajalne, je moral priznati, da ga niti ena sama reč v njih ne vabi, da bi jo kupil. Knjige ga zanimajo, vendar so knjigarne polne samih takšnih knjig, ki jih je že davno prebral.

V kinu Šiška ni bilo več kart za prvo predstavo, samo za ob šestih. Nekaj časa sta stala pred blagajno in omahovala, ali naj kupita za ob šestih, potem sta brez sporazuma odšla ven. Šele na poti proti njegovi garsonjeri sta

si priznala, da bi bilo bolje, če bi kupila karti za ob šestih, ker jih bodo do takrat že prodali. Vendar se nista vrnila. Lift je bil pokvarjen, torej sta v šesto nadstropje odšla peš. Luka pa je utrujeno rekel:

— Najbrž bo zmanjkalo tudi luči. In vode. Niti čaja ne bova mogla piti.

— Ali je za vodo potrebna luč? je vprašala Milena, pa se ji je zdelo, da vprašanje ni bilo pravo, kajti Luka nanj sploh ni reagiral. Pač pa je rekel. — Tako suha usta imam, da sploh ne bi mogel igrati.

— Hočeš, da grem iskat pivo? se je ponudila Milena.

— Ah, je prazno rekel Luka, nato sta bila pred vrati. Električna je seveda delovala in voda je tekla, da bi z njo napolnil več kadi. — Za vodo je potrebna luč, se je zasmel Luka in gledal skozi okno. Šišenska cerkev je bila kot kakšen memorial v Washingtonu. — Vedno imam suha usta, je rekel in ne da bi natančno gledal, vzel steklenico vinjaka in natočil poln kozarec.

— Boš zaigral tisti solo — kdaj drugič, je rekla Milena, potem se je spomnila, da Luka ni več mislil na solo, ampak je mislil na svojo bivšo ženo in na svoje življenje v celoti. Spodaj so ropotali tovornjaki in avtobusi, ljudje so čakali in čakali, kupovali in kupovali, strmeli in strmeli. Okno je kazalo površno prebarvano panoramo Šiške, povsod so manjkali ostri risi, podrobnosti oken in portalov. Celotna avtomobilske luči so bile razpršene regratove glave. — Po mojem me bodo odpustili iz službe, potem pa bom lahko učil na kakšni nižji glasbeni šoli v Šentvidu ali v Guncljah, je rekel. Potem je zajel pol kozarca vinjaka in čakal, da ga grlo požre, da bo prostor za novega. Šel je proti predsobi, da se je zadel v podboj. Za sabo je zaprl vrata, nato je Milena slišala cingljanje telefona, ne tisto, ki pomeni, da nekdo kliče noter, ampak tisto, ki je zaradi vrtenja številčnice, če telefon tehnično ni povsem v redu. Ne da bi kdo rekel en sam glas, se je telefonski šum nehal in Luka je stopil v sobo. — Misliš, da je meni kaj bolje, je tolažilno rekla Milena, — angažirali so me za dve predstavi, potem pa nič. To je slučajno, ker so zganjali tak škandal zaradi brezposelnih igralcev, sicer še tega ne bi dobila. Misliš, da je meni kaj lažje.

— Daj no, je rekel Luka, — ne govori mi tega. Sploh ni res, da bi bilo objektivno zanič, ampak se nikomur ne ljubi. Vsak čepi v svojem kotu in je zadovoljen, če ga ravno ne zebe in če ni čisto lačen.

Milena je pripravljala sendvič in čaj. To je Luko zbudilo iz omame. Zvoki kuhinje. Domači zvoki. Nekdanjega življenja.

— Saj nisem noben trobentač, je rekel Luka, — nimam nobene ambazure. Zadnjič sem kiksral, da je bilo veselje. Zdaj ko pride Zubin Mehta, me sploh niso dali v zasedbo.

— To so samo živci, je rekla Milena, Luka pa je zgrabil kozarec s pol vinjaka, kot da mu ga hoče ukrasti.

— Ni to, je užaljeno rekel Luka, — novi direktor me ne prenese, ker sem povedal nekaj resničnih reči o njem. Da ima trikrat večjo plačo od orkestrašev, da si daje plačevati dnevnice, ker se vozi v službo iz Borov-

nice, da je zintrigiral našega najboljšega dirigenta, ker bi rad vse sam dirigiral. Da nima nobenih kvalifikacij, razen seveda političnih.

— Kako to, da se nihče ne zgane? Zakaj si ravno ti tisti, ki vedno pove resnico? Kako to, da se vas nekaj skupaj ne vzame, pa nekaj ne naredite?

— Ah, ti nimaš pojma, je rekel Luka, — kaj pa ti veš!

— Daj no, včeraj si prišla z akademije, ji je zabrusil.

— Tudi pri nas smo imeli probleme, pa smo podpisali izjavo . . .

— Ki ste jo potem zmečkali in vrgli v koš, ker si je niste upali odnesti direktorju.

— Ampak je zvedel. In takoj se je popravilo.

— Ti nimaš pojma, je potrdil Luka. Sedel je na kavču kot dragocena knjiga, ki se je ne upaš odpreti. Samo nobenega dotika, je govorila pozlata na platnicah.

Bil je nekoliko siv večer, morda se je za spoznanje tudi otoplilo, bilo pa je toliko prahu, da si se dušil, že če si ga gledal skoz okno varno zaprtega gostilniškega prostora.

— Gunnar Kristoferson, vi ste gospod Kostja in to je . . . gospodična Sikorski?

— Milena, je rekla Milena Potočnik s poudarkom.

— Milena Sikorski, da, da, je rekel Kristoferson.

— Sikorski je Magda, je rekla Milena in v plašču sedla na stol, užaljeno stegnila noge in se začela ozirati po omizjih.

— Ne zamerite, je rekel Kristoferson, — gospod Ambrožič mi je vse povedal o vas. Le to me zanima, ali vi tudi pripadate tej skupini . . . ozri se je po gostilni, — mislim, tem ljudem tukaj.

— Skupini? Ne, jaz sem individualist, je rekel Kostja.

— Odlično, je rekel Kristoferson, — veste, jaz preučujem tipe intelektualnega vedenja. Ta skupina . . . skupina 44 ima zelo izrazito kolektivno zavest, nagnjenje k povsem določenim ciljem, trden vrednostni sistem. Vaš prijatelj Ambrožič ima čisto posebno stališče . . . to, kar govori o »drugem stanju«, o zunajlogičnem svetu . . . to je zelo zanimivo. In vi pravite, da ste individualist, bi lahko to kako podrobneje razložili?

— Nisem vedel, da obstaja kakšna skupina 44, je rekel Kostja.

— Jasno, da obstaja, je rekla Milena.

— No . . . je samo navdušeno pomežiknil Kristoferson.

— A veš, to s točkovanjem in listki.

— Kakšno točkovanje, kakšni listki? je vprašal Kostja.

— Veste, mene to zanima kot znanstvenika, rad bi raziskal, katere so vaše mitologije, ideologije, travme, inhibicije, frustracije . . . Kostja se je naslonil nazaj. Prišla je natararica in naročil je tri (»tri«, je pokazal s prstom na Kristofersona, ki je pokimal) vodke. Nato je razmišljal, kaj sploh počne tukaj. Neki nori profesor si domišlja, da bo naredil inventar slovenskih umetnikov.

— To je res pretresljivo, je rekel Kristoferson, ne da bi mu bilo zmanjkalo joguma, — zelo mladi so še, vendar . . .

V tistem trenutku je k mizi pristopil mladenič, ki ga je Kostja poznal samo bežno in je zanj mislil, da je eden tistih brezupno nenadarjenih pesnikov, ki jih je toliko po Ljubljani.

— Zdravo, Komelj, je rekel mladenič in prisedel brez dovoljenja.

— Zdravo, je rekel Kostja in pogledal Kristofersona, ki se je domače nasmehnil ob tem dodatku.

— Tu imate člana skupine 44, je rekel Kristoferson, — ste vedeli, da gospod Komelj ne ve za vas? Sploh nima pojma o vaši skupini.

— Gospod Komelj, je posmehljivo rekel mladenič, — je tipični slovenski intelektualec, mi pa smo s tem prekinili.

— Prekinili, je brezbarvno ponovil Kostja.

— Povejte še enkrat, kako je s tem vašim sistemom točkovanja.

— Pssst, je zumetničeno rekel mladenič, — to je skrivnost.

Neka skupina, ki je stala ob polici, tik pri vratih, ki so vodila k stranišču, se je v en glas zakrohotala. Kostja se je ozrl, ker je nenadoma začutil, da ga ogražajo in se smejejo njemu.

— No, saj ne bo gospod Komelj nikomur povedal, a ne, gospod Komelj?

— To ... me ... pa ... zares ... zanima, je rekel Kostja.

— Khm, se je spet narejeno pomembno odkašljal mladenič, s tem pa je mislil nekako spodbiti resnost svojemu sporočilu, — mi smo proti tej uradni kulturi, ampak ne proti na navaden način. Imamo svoja merila. Recimo, kultura nas sploh ne zanima. Recimo, če sežgeš skripta ali kakšno imenitno knjigo, dobiš deset točk. In če sredi zime hodiš v kratkih rokavih, dobiš tudi deset točk. Ali če sediš sredi poletja v zimskem plašču. Predavanja iz zgodovine in umetnosti so prepovedana. Kdor bere zbirko Sto romanov ali gleda kulturne diagonale, dobi deset negativnih točk. Obvezna so predavanja iz ljudske obrambe. Za poznavanje vojaških činov deset točk plusa. Kratka frizura na krtačko je plus, dolgi lasje so minus. Dovoljena je zaposlitev pri kakšnem obrtniku, soboslikarstvo, krovstvo, telefonija in take reči. V gledališče se ne hodi.

— Kaj pa seks? je vprašala Milena.

Mladenič se je zaničljivo ozrl. — To sploh ni zanimivo. Ne vpliva na točke. To ni nobena vrednota.

— Vidiš, je vrgel Kostja Mileni, — seks ni nobena vrednota. Nato se je obrnil k mladeniču. — Milena je igralka, to vas najbrž moti. In povrhu je še ženska.

— Milena je človek, je rekel mladenič, — ona je lahko dobra tovarišica. To, da je igralka, je odraz tega ... sranja.

— Ali imate svojo skupino za politično akcijo, je vprašal Kristoferson.

— Sploh ne, je rekel mladenič, — mi smo onstran tega. Važno je živeti, ne? Iti na deželo in dobiti stik s preprostimi ljudmi. Navadne reči. Politika se ukvarja samo z visokimi reči. To je kot kultura. Važno je dihati. Globoko dihati. Ljudje se sploh ne zavedajo, da dihajo, da imajo kožo in živce. Vse delajo zaradi nečesa drugega.

— Čisto preprosto, je posegel Kostja, — prilagodili ste se temu svetu, naselili ste se v njem kot v materinem naročju.

— To ni res, je s premislekom rekel mladenič in spil Kostjevo vodko, — mi razmišljamo drugače.

— Ampak, je še vedno z globokim zanimanjem rekel Kristoferson, — to je vendar politika. Stik z ljudmi.

— Saj nočemo ničesar početi z njimi, samo pogovarjamo se. Gremo peš iz Ljubljane do Gjevjelije. Ustavimo se na kmetijah. Spimo v hlevu.

— Ampak ste organizirani, imate svoj vrednostni sistem . . .

— To ni nič obveznega. Oziroma je nekakšna notranja potreba.

— Veste, kaj je to, je rekel Kostja, — to je čisto navaden konformizem. Ne ljubi se vam . . . za kaj boriti. Mislite, da bodo to naredili drugi namesto vas.

— Konformizem je ravno v tem, če se boriš, je rekel mladenič, — vsi se za nekaj borijo. Saj ne zna nihče več povedati stavka, ne da bi omenil, kako se bori za to ali zoper ono.

— Ampak v življenju se vsak za nekaj bori, to je ravno človeško, to je temelj življenja.

— Vidim, da ničesar ne razumeš, je rekel mladenič, — o ničemer drugem ne znaš razmišljati kot o oblasti. Črno-belo gledanje. Za kaj se bori človek? Da bi preživel. Da bi bil srečen. Da bi ujel ravnotežje z naravo. To je mogoče boj, ampak ni tak boj, da bi hodil na sestanke. Preprosto se ne smeš pustiti vključiti. Brž ko se vključiš, ni konca.

— Kje, za boga, živite? Na luni? je slabe volje rekel Kostja.

— Naroči še kakšno vodko, je rekel mladenič, — mi prav paše piti tvojo vodko.

— Saj, parazitizem, je razburjeno dodal Kostja.

— To je zelo zanimivo, je rekel Kristoferson, — kaj pa alkohol?

— Če je dober, ga je mogoče piti, je odvrnil mladenič, — če je naraven. Imam sicer rajši domače žganje, pa kaj, ko ga ni dobiti.

— Kako pa veste, da je nekdo prebral ali sežgal knjigo?

— Iskrenost, fant moj, iskrenost, tega sploh nihče več ne upošteva, ljudje so pozabili na iskrenost, naravnost . . . spontanost.

— In kaj je sploh narobe s knjigami . . . saj se strinjam, da niso prida, ampak kaj je načelno narobe z njimi?

— Res ne vem, zakaj bi kdo moral napisati knjigo, da pove, kaj v resnici misli in čuti. Naj pove takole za mizo, neposredno. Človek človeku. To, da pišeš knjige, je znak negotovosti. Strah pred neposrednostjo. Nabiranje privržencev. Hočeš, da bi se ti ljudje uklonili brez odgovora, brez lastne udeležbe. Kakšna je potem ta resnica, ki jo moraš zapreti v knjigo? Ali gledališče? Štiri stene. Ti si četrta stena in gledaš, kaj se dogaja v sobi. Edina pravica je, da špegaš skoz špranjo v sobo. Hvala lepa za takšno umetnost!

— Umetnost? je popadel Kostja, — dragi mladenič, lahko ti na kratko povem, kaj je zame umetnost. Pravzaprav ne, povem ti, kaj jaz počnem, samo to. Jaz mislim, da so se vsi že prekleto dobro navadili živeti z umet-

nostjo, zato bi tudi jaz najrajši to posvečeno besedo zabrisal v kot. To, kar hočem početi, je ravno razmislek o teh rečeh, o katerih se zdajle pogovarjamo. Zdaj pišem neki tekst o nekem docentu Vasji, ki je dolgo časa lebdel v praznem prostoru. Govoril je na različnih zborovanjih, prepričeval ljudi, da bi nekaj spremenil. Bil je v študentski organizaciji, šel je na cesto, iz oči v oči je gledal z miličniki, ko so ustavili njihov sprevod in grozili, da jih vse skupaj zaprejo. Potem je postal profesor. Učil je študente o urbanizmu, kako bi morali graditi naselja, kjer bi živeli vsi sloji skupaj, ne pa da imajo nekatere skupine rezervirana naselja, druge pa živijo v barakah ali pa v blokih, ki pol leta po vselitvi spominjajo na barake. Študentje se niso preveč zanimali za njegova predavanja, na izpitih pa so mu govorili stavke, ki jih je izrekal na predavanjih, v dobesedni obliki, le da so bili brez konteksta in tiste energije, ki jo je vanje vložil on. Cela reč se mu je zagnusila: študentje so hoteli diplomo in eno figo jih je brigala problematika razredne gradnje stanovanj. Potem je dobil neko službo v ministrstvu. Mislil je, da bo lahko v operativi celo stvar zagrabil za glavo, da bo imel možnost vplivati na konkretne načrte. Potem se je nekega večera vrnil domov. Cel dan je presedel na sestankih, kjer so enega za drugim zmaličili vse njegove ljubljene urbanistične načrte. Zložil se je na zofo, prižgal televizor. Ni imel volje, da bi si skuhal večerjo. Razmišljal je, kako bi našel nov način, da bi prepričal vse tiste arhitekta, planerje, ekonomiste in gradbenike, da bi šli v izdelavo projekta popolne, tako rekoč idealne soseske z vsemi pritliklinami za humano prebivanje in za naselitev brez ozira na družbene razlike. Tedaj je pozvonil zvonec. Bila je njegova soseda iz zgornjega nadstropja. Prejšnji teden je umrla njena sostanovalka, pobožno ženšče Jožica.

— Gospod Vasja, pomagajte mi, je rekla zgornja soseda, — veste, kaj se mi je zgodilo? Se spominjate, da je naša Jožica stanovala v tisti baraki na dvorišču? In potem, ko je moja hči Neža odšla v Nemčijo (poročila se je v Wolfsburgu z nekim Nemcem, ki izdeluje izpušne cevi za Volkswagen), sem si mislila, imam trisobno stanovanje, ki je prazno, tale stara ženska pa stanuje v tisti kolibi na dvorišču, pozimi jo zebe, in če pade sneg, mora priti kdo odkidat, sicer sploh ne more ven. Rekla sem ji, da lahko pride stanovat gor k meni. In potem je bila vedno bolj slabega zdravja in sem jo morala pedenat. In sem jo pedenala vedno bolj. Imela je gripo in ni mogla iz hiše. Nosila sem ji žemljice in solato s trga, kuhala čaj in vse. Veste, gospod Vasja, včasih je sosed boljši kot vsaka žlahta. No, ta naša Jožica je imela nečaka, ki je, bog mu odpusti vse grehe, univerzitetni profesor, študiran človek, gospod Vasja, kot vi. Mislite, da jo je prišel enkrat samkrat pogledat? Mislite, da jo je prišel vprašat, če kaj potrebuje? Da ji je prinesel par jurjev? Kje pa! Iz svoje pokojnine sem ji kupovala jajčka in pomaranče. Ampak človek rad da, a ne? Tistega profesorja, ki se piše Štrucelj, pa sploh ni bilo blizu. Enkrat sem mu telefonirala od vas, se spominjate, gospod Vasja, prišla sem k vam, da bi mu telefonirala? Rekla sem mu, da je Jožica bolna, pa če bi jo prišel pogledat. Veste, kaj je rekel? Veste, on je tak . . . zgrajen človek, ne vem, kako naj rečem. Rekel je, če

lahko dirka v cerkev, še ni tako bolna. A veste, gospod Vasja, ženska je bila pobožna, stara je bila in zelo pobožna. To je bilo pa tudi vse, kar je imela od življenja. Saj mi je bilo včasih kar žal, da sem jo vzela k sebi. Prvič zato, ker se z njo sploh ni dalo pogovarjati, ker ničesar ni dobro razumela. Če sem ji kaj rekla, je bila takoj užaljena in je začela vpiti, da jo hočem kaj okrog prinesti. Jaz njo prinesti okrog! Star človek, kaj hočete. Potem pa je tudi delala precej nesnage. Včasih se je . . . kako naj rečem . . . poscala v posteljo in potem je smrdelo, kot da bi en teden skupaj vlagala kisle kumarice. No, prejšnji teden je končno umrla, in čeprav se grdo sliši, sem se kar oddahnila. In tudi v Nemčiji jim gre vse slabše, ker tisti avtomobili ne potrebujejo več toliko izpušnih cevi ali kaj, in hči je pisala, da bi mogoče z možem prišla v Ljubljano. In veste, ko je ležala tam, nisem vedela drugega pa sem poklicala njenega nečaka profesorja Štruelja. Bilo me je malo strah, saj je bila grozna, z odprtimi očmi, jezik ji je visel iz ust in vsa trda je bila, da je sploh nisem mogla zravnati. Za v krsto so jo morali kar prelomiti, sicer bi jo morali pokopati kar tako zvito na boku. No, tisti Štruelj je takoj prišel. Najprej ji je z vratu strgal zlato verižico in s prsta neki zlat prstan. Nato je poklical na Žale, še prej pa je prebrskal njene omare, ali je kje kak denar. Baba stara, jaz sem ji kupovala jajčka, ona pa je nabirala denar v nogavici. Imela je kakšna dva milijona. Tudi to je vzel. Potem sta oba odšla: Jožica v krsti in Štruelj z milijonoma. In kaj se je zgodilo danes zjutraj? Prišla je Štrueljeva hči z nekim moškim, ki je najbrž njen ljubček ali kaj. Pozvonila je, da je prišla iskat tetine stvari. Odprla sem ji. Potem je stopila na sredo predsobe in se začela ogledovati po stanovanju. Odprla je vrata stranišča in se začudila: — Takle zanikrn sekret imate! Tule bi morali dati kakšne ploščice, pa kakšno reč na tla. No, tukajle, je pokazala svojemu dedcu, — bi morali dozidati steno, da bi imeli moderno kopalnico. In tole bi šlo ven, je pokazala na moj starinski štedilnik. Pa tapison po tleh, seveda, je še dodala. — Oprostite, sem rekla, — o čem pa govorite? — No, če bom hotela tukaj stanovati, si moram urediti bolj človeško bivališče, se vam ne zdi? — Kako stanovati tukaj? sem jo začudeno vprašala. Si predstavljate, gospod Vasja, takšnale izjava vas pa res preseneti, pa še pripravljen ni človek, da bi kaj zabrusil nazaj. — Veste, je rekla gospodična Štrueljeva, — jaz sem bila tukaj prijavljena že dve leti, pri svoji teti, saj veste, kako se dela danes? — Ali ne živite pri svojem očetu, sem jo vprašala še vedno precej presunjena. — Ali ni vaš oče pred kratkim zgradil velike hiše na Murgljah? — Ah ne, to bi bila bolj nekakšna depandansa, je rekla dekle, — veste, človek mora imeti kak svoj kotiček, zdaj sem na univerzi, pa moram imeti tudi kakšen svoj kvartir, ne ljubi, se je oprijela tistega dedca. — No, seveda, je rekel tisti človek, tak z brado, v kavbojkah, kak umetnik, a veste, gospod Vasja? — Ampak to je moje stanovanje, sem se uprla in bila sem kar jezna, — vi niste nikoli stanovali tukaj in pokojna Jožica je bila moja podnajemnica, ker sem se je usmilila, da ji ne bi bilo treba stanovati v tisti kolibi na dvorišču. — Oprostite! je rekla Štrueljeva hči. — Zdi se mi, da ena sama oseba ne potrebuje treh sob. Poleg tega je vse pravno urejeno. Na vseh organih, veste. Jaz sem bila

formalno prijavljena tu pri vas že dve leti, kot pomoč svoji teti... — Ampak, ko je potrebovala pomoč, vas ni bilo nikoli, sem ji odgovorila.

— Joj, joj, joj, je zacepetala dekle, — vi pa res ničesar ne razumete. Zdaj bom namesto nje tukaj stanovala jaz. In mislim, da bi morala dobiti malo več prostora, kot ga je imela moja teta. Kuhinjo, kopalnico... Jaz sem bom poročila, saj razumete, pa kdaj pride kakšna družba... To je vendar pravično, se vam ne zdi? Kaj naj počne stara ženska, kot ste vi, s tremi sobami? — Veste, zdaj vzemite, po kar ste prišli, in pojdite, sem ji rekla, babi nesramni, — ne bom vas več poslušala. — Dajte, dajte, je rekla ona, — ne bodite tako samozavestni, jaz sem v partiji, veste... potegnila je iz torbice rdečo legitimacijo in mi zamahnila z njo pred nosom, — danes človek nikamor ne pride, če ni v partiji. Potem je odšla. Čez eno uro je pozvonil profesor Štrucelj. Bil je nekam mračen in redkobeseden. Rekel je, da ne smem biti neumna in da se vendar lahko zmenimo kot ljudje.

— Veste, draga gospa, je rekel Štrucelj, — s pravnega vidika je stvar čisto jasna. Moja hči je tukaj stanovala dve leti in je podedovala tetino stanovanje. — Kakšno tetino stanovanje? sem bila čisto preč. — Ja no, saj veste. Malo pa bodo pomagale tudi zveze na krajevni skupnosti, na občini, na komitetu... Saj ste si na jasnem, da vi ne morete uspeti. Vašega moža so ustrelili med vojno, ker je bil v plavi gardi, vi pa tudi niste naš človek, saj se razumemo, ne? Ne bomo dovolili, da bi sovražniki režima stanovali v prevelikih stanovanjih, se vam ne zdi? Torej, gospod Vasja, takšna je moja zgodba, zdaj pa povejte, kaj naj storim.

Vasja se je zamislil: naj rešujem primer svoje zgornje sosede in primer nekega profesorja Štrucelja kot osamljen primer ali naj problem pogleda sistemsko. Naj na seji visoke republiške koordinacije navrže problem svoje zgornje sosede ali naj načne problem štruceljizma. Naj zanemari splošne urbanistične probleme, ki utegnejo roditi tisoče novih Štruceljev, ali naj zavrže težavo gospe, ki ima temačno družinsko preteklost? Naj tvega za ceno veličastnih načrtov, ki jih ima v glavi, odpreti primer Štrucelj? Naj postavi na kocko kariero zaradi nesrečne ženske? Takšne težave so rojile po glavi mojemu junaku, ko so ga zgodaj zjutraj, na poti v službo ugrabili objestni mladoletniki in ga namesto v službo odpeljali na hipijevski izlet na Gorenjsko.

— A tako je s to ugrabitvijo, je rekla Milena.

— No, problem romana, ki ga pišem, je izrazito družben, je nadaljeval Kostja, — vendar v njem najde svoje mesto tudi usoda ženske, ki z družbenega vidika ni bogvekako važna, oziroma je lahko celo nevarna. Vidite, zame je umetnost ravno to, da pokažem odnose v vsej njihovi protislovnosti, dialektiki, če hočeš. Vasja na koncu spozna, da ga njegov splošni, univerzalni, idealistični pristop vodi v osebno katastrofo, zato opusti delo, ki ga je začel, in se prepusti življenjskemu toku. Tu imamo primer šibkega, problematičnega junaka. To me v umetnosti najbolj zanima.

— Kako si ljubek, je rekel mladenič, Kristoferson pa je naredil piko k svojim zapiskom v notes.